

Med beröm godkänt: journalisternas syn på kriskommunikation och journalistik¹

Bengt Johansson*

Journalistrollen, i spänningsfältet mellan informationsförmedlare och granskare, har varit en återkommande diskussion sedan pandemin fick fäste i det svenska samhället vintern 2020. Många har påstått saker om journalisterna och deras arbete. Vissa menar att de misslyckats med att granska och varit en maktens megafon, andra tycker att de skött sig ganska bra. Men vad säger journalisterna själva? I ett annat kapitel i denna bok får vi inblick i åsikter och bedömningar av coronabevakningen hos journalister med redaktionellt ansvar (se Emil Östlunds kapitel). Här riktar vi ljuset mot det svenska journalistkollektivet. Vad ansåg de om journalistikens omfattning och kvalitet av nyhetsrapporteringen om virusets spridning och konsekvenser? Hur

---

* Bengt Johansson är professor i journalistik och masskommunikation vid JMG, Göteborgs universitet.

¹ Studien ingår i forskningsprojektet Kriskommunikation och förtroende i det multipublika samhället (KRSAMS) vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet, och har finansierats av MSB.

såg de på myndigheterna, som varit en central källa för journalistiken under krisen? Kort sagt: har – i journalisternas ögon – de centrala aktörerna för informations-spridning skött sig när covid-19 drabbat Sverige?

I kapitlet ska vi dyka ner i siffror från en enkätundersökning riktad till svenska journalister som genomfördes i slutet av november och början av december 2020 (se appendix för mer information). Resultaten är därmed inhämtade när den andra vågen var ett faktum och både smittspridning, antal inlagda på IVA och dödstal steg, även om vågen inte nått sin kulmen eller sin mest intensiva fas. Det skedde några veckor senare. Med andra ord speglar svaren uppfattningar som gällde då journalisterna, liksom alla andra, levde med viruset i mer än ett halvår och upplevt den första vågens extrema situation och känt lättnad när smitta och dödstal gått ner. Men också besviket insett att prognoser om ingen eller en mildare våg i längden inte stämde. Samma dag som enkäten skickades ut – den 16 november – meddelade regeringen hårdare restriktioner för allmänna sammankomster. Inte fler än åtta personer skulle tillåtas.² Det är i ljuset av detta som journalisternas bedömningar ska ses. De speglar med andra ord framförallt åsikter om hur den första vågen av pandemin hanterades av medier och myndigheter.

Lagom är bäst

Bevakningen av coronapandemin saknar motstycke i svensk journalistik (se Marina Ghersettis kapitel). Den mängd nyheter som producerats om den svenska och

---

² <https://www.regeringen.se/artiklar/2020/11/ytterligare-atgarder-for-att-hejda-smittspridningen>

globala utvecklingen och konsekvenserna av coronaviruset är mångdubbelt större än för andra kriser och pandemier i modern tid (kanske andra världskriget undantaget). Alla områden som journalistiken traditionellt bevakar har påverkats av pandemin och under stora delar av våren 2020 var det i stort sett bara coronanyheter i svenska nyhetsmedier, till och med på sport- och kultursidorna. Ser man på hur de svenska journalisterna bedömde bevakningens omfattning var det väldigt få som tyckte att det var för mycket pandemibevakning. Den stora majoriteten (68 procent) menar istället att det var lagom mycket coronanyheter (tabell 1). De journalister som bedömer den egna redaktionens prioriteringar är ännu mer tillfreds, då 73 procent menar att mängden coronanyheter var på en rimlig nivå. Men det finns en stor andel, ungefär en fjärdedel, som menar att det varit för mycket bevakning och även en mindre del som anser att det faktiskt borde varit ännu mer nyheter om pandemin. Som om flera tusen artiklar och inslag per månad inte räckte (se Marina Ghersettis kapitel).

Tabell 1. Uppfattningen av omfattningen av de svenska mediernas bevakning om coronapandemin (procent).

	Mediebevakningen generellt (alla journalister)	Den egna redaktionen
Alldeles för omfattande	4	2
Något för omfattande	22	15
Lagom	68	73
Något för liten	5	9
Alldeles för liten	1	1
Summa	100	100
Antal svar	822	686

Källa: J-panelen 2020

Finns det då några skillnader hos olika grupper av journalister och då framförallt i att vara nöjd eller att tycka att bevakningen var för omfattande? Tydligast är två saker. Dels att tveksamheten inför den stora mängden coronanyheter ökar med stigande ålder hos journalisterna, dels att redaktionella chefer gillar det de sett. Hos den senare gruppen hittar vi dem som är mest tillfreds med nyhetsprioriteringen, då 80 procent menar att bevakningen av pandemin varit lagom i omfattning. Sedan finns det också tendenser till att kvinnliga journalister är mer nöjda än sina manliga kollegor med coronarapporteringens omfång. En grupp som är mer missnöjd med sakernas tillstånd är frilansarna, som tycker att det varit för mycket om pandemin i nyheterna.

Men överlag handlar det om ganska små skillnader. I stort anser journalistkollektivet att branschen som kollektiv gjort en vettig bedömning av pandemins nyhetsvärde. Det var en nyhetsstorm utan dess like, och det skulle det också vara.

Coronajournalistiken – betyg: väl godkänd

I enkäten ställs ett antal frågor om kvaliteten på svenska mediers coronarapportering, som på olika sätt knyter an till journalistikens uppdrag att informera, fördjupa och granska. Men där ingår också etiska hänsyn och hur väl man lyckas att illustrera de nyheter som ofta bygger på stora statistiska material.

I tabell 2 redovisas svaren på de 10 påståenden som ställts, sorterade i fallande skala i hur samstämmiga svaren är, vilket kan utläsas i balansmättet längst till

höger. Balansmättet är skillnaden mellan andelen som svarat ”helt rätt” och ”delvis rätt” och andelen ”knappast rätt” och ”inte alls rätt”. I tabellen får därmed uppfattningen att bevakningen varit ”informativ och till hjälp för allmänheten” ett balansmåttsvärde på +91.

Tabell 2. Uppfattningen av kvaliteten av de svenska mediernas bevakning om coronapandemin (procent/balansmått).

	Helt rätt	Delvis rätt	Varken eller	Knappast rätt	Inte alls rätt	%	Antal	Balansmått
Informativ och till hjälp för allmänheten	44	50	3	2	1	100	836	+91
Respekterar sekretess och integritetsskydd	41	35	21	2	1	100	834	+73
Visar hänsyn mot utsatta personer/grupper	27	48	21	3	1	100	833	+71
Använder bra grafiska illustrationer	24	47	23	4	2	100	825	+65
Är bra på uppföljande analyser	12	50	26	10	2	100	827	+50
Är ofta osaklig och spekulativ	3	13	18	44	22	100	833	-50
Innehåller ofta sakfel	2	11	30	46	11	100	824	-44
Litar för mycket på myndigheternas information	8	37	30	22	3	100	828	+20
Jagar ofta syndabockar	7	36	22	26	9	100	826	+8
Är för inriktad på sensation och dramatik	7	37	18	30	8	100	834	+6

Källa: J-panelen 2020

Slutsatsen blir att nästan alla journalister ställer upp på detta påstående om bevakningens karaktär. Corona-rapporteringen har, ur journalisternas perspektiv, varit väldigt informativ och till nytta för befolkningen. Noteras ska också att balansmåttsvärdet blir lägre om många svarat ”varken eller”. Ser vi på nästa rad, om journalistikens etiska hänsyn, är det lika få som inte håller med (3 procent), men andelen som varken tycker det ena eller andra är större (21 procent), vilket gör att balansmättet blir lägre (+73). Men journalisternas bedömning är ändå att journalistiken lyckats hålla etiskt hög standard ifråga om sekretess/integritet och detsamma gäller i att visa hänsyn (+71).

Ser vi på användande av grafiska illustrationer finns det också där en övervägande del av kåren som bedömer det som lyckat (+65). Men sedan närmar vi oss bedömningar där spridningen är större, även om uppfattningen att medierna är bra på uppföljande analyser samlar de flesta (+50). Detsamma gäller avståndstagande från påståendet att journalistiken skulle vara osaklig eller spekulativ (-50). Inte heller delas uppfattningen att det finns sakfel i journalistiken av särskilt många (-44). Men sedan kommer vi till bedömningar där spridningen i åsikter faktiskt är klart större. En klar majoritet menar ändå att journalister litar för mycket på myndigheternas information (+20). De mest polariserade frågorna är att medierna ofta jagar syndabockar (+8) och att medierna är för mycket inriktade på sensation och dramatik, där ligger balansmättet på +6. Här tycker (nästan) lika många att påståendet stämmer som att det är felaktigt.

Journalisterna är på många sätt eniga om en informativ och etisk coronajournalistik, där också grafik använts på ett bra sätt. Men det finns kritiska synpunkter, framförallt i att drama och sensation kanske sänkt informationens kvalitet och att granskningen till viss del slagit över i jakt på dem som anses ansvariga. Till detta ska en skepsis fogas till förmågan att vara självständiga i relation till krishanterande myndigheter.

Frågan är om och vilka skiljelinjer som finns mellan olika journalister. Kort svar: de finns, men är relativt små och inte systematiska. Vi ser vissa tendenser till skillnader mellan manliga och kvinnliga journalister, där se senare verkar ha en lite högre bedömning av coronarapporteringens kvalitet (bättre etik och mindre osaklig rapportering). Kvinnliga journalister menar dock å andra sidan att det ofta jagas syndabocker. Äldre journalister är lite mer kritiska, både till etiken och hur ofta det förekommer sakfel, men menar å andra sidan att bevakningen om corona varit mer informativ och till nytta för allmänheten. Med andra ord, inte en helt lätt bild att tolka. Tittar vi lite närmare på de påståenden där det fanns störst skillnad mellan olika journalister – syndabocksjakten och kritik mot sensation och dramatik i rapporteringen – finns det inte heller där någon enskild faktor som riktigt kan förklara variationen i svaren. Visst, kvinnliga journalister tenderar att betona syndabocksjakten och redaktionschefer tonar ner sensationssökande journalistik, på samma sätt som frilansare betonar den. Men på det stora hela är inte detta något som förklarar skillnaderna. Slutsatsen är

helt enkelt att kåren är delad i dessa frågor på ett sätt som inte följer några tydliga linjer.

Myndigheternas kriskommunikation – betyg: godkänd

Synen på journalistiken är en sak. Men hur ser journalistkåren på källorna, på myndigheternas arbete, som i alla kriser är helt centralt för journalisternas arbete? Diskussionsvägorna har gått höga om bristande kritiska frågor på presskonferenser (se Peter Dahlgrens kapitel) och en allmänt hovsam hållning till stats-epidemiolog Anders Tegnell och andra myndighetsföreträdare. Journalisternas bedömning är dock att myndigheterna i stort sett skött sig. I tabell 3 redovisas svaren på åtta påståenden om hur myndigheterna klarat av kriskommunikationen under pandemin. De handlar både om hur de hanterat relationen till medierna, expertrollen och kvaliteten på den information som lämnat ut.

Nöjdast är journalisterna med att myndigheterna ställt upp (+82), varit snabba med att lämna ut information (+67) samt tagit rollen som experter (+63). Våldigt få anser att de varit slarviga med fakta (+52). Men när det kommer till att förmedla motsägelsefull information är bilden inte lika positiv. Här menar en klar majoritet att så skett (+42) och många anser också att myndigheterna varit rädda för att lämna ut känslig information (+25). Men för det senare är bilden ganska splittrad, liksom för åsikten att myndigheterna inte litar på journalisterna (-22) eller inte förstår hur

medierna arbetar (-17). Kanske speglas den lite splitt-
rade bilden även i synen på hur välorganiserade och
effektiva myndigheterna är (+31).

**Tabell 3. Uppfattningen av myndigheternas
kriskommunikation om coronapandemin
(procent/balansmått).**

	Helt rätt	Delvis rätt	Varken eller	Knappast rätt	Inte alls rätt	%	Antal	Balansmått
Tillgängliga, stått till mediernas förfogande	41	45	10	3	1	100	817	+82
Välinformerade, kunniga	19	54	21	5	1	100	817	+67
Snabba med att lämna relevant information	19	55	15	10	1	100	818	+63
Slarviga med fakta	1	8	30	47	14	100	812	-52
Motsägelsefulla i sin information	9	52	20	16	3	100	818	+42
Välorganiserade och effektiva	8	39	37	13	3	100	814	+31
Rädda för att lämna ut känslig information	12	34	33	16	5	100	815	+25
Ovilliga att lita på journalister	4	17	36	34	9	100	812	-22
Oförstående inför mediernas arbetssätt och behov av information	3	22	33	33	9	100	815	-17

Källa: J-panelen 2020

Sammantaget är journalisterna ganska nöjda med
myndigheterna, särskilt i att de funnits till hands, tagit
expertrollen och varit snabba. Det man lämnat ut har
inte varit felaktigt, men mycket motstridig information

har det varit. Sedan finns det lite olika åsikter om hur relationen mellan medier och myndigheter ser ut.

Gör vi på samma sätt som tidigare, dvs försöker upptäcka skillnader mellan olika grupper av journalister i myndighetssyn, visar sig samma oklara mönster. Det finns några saker som sticker ut, som att äldre journalister och de som bevakar samhälle och politik i högre grad betonar att myndigheter lämnat motsägelsefull information. På samma sätt är journalister på dagspress och journalister med samhällsbevakning i fokus mer villiga att betona myndigheternas ovilja att lämna ut information. Men som sagt, ingen av dessa faktorer förklarar egentligen de skillnader vi ser inom journalistkåren. I mångt och mycket tycker man likadant och när man inte tycker samma hittar vi ingen systematik i dessa skillnader.

Rimlig bedömning eller skygglappar på?

Väl godkänd coronajournalistik, åtminstone om man får tro journalisterna själva. Kanske inte så förvånande om vi jämför med tidigare studier. När journalisternas bedömning av journalistiken i samband med Stockholmsattentatet 2018 undersöktes såg vi liknande mönster (Ghersetti & Johansson, 2018). Medierna har lyckats med nyhetsvärderingen av pandemin och balansen mellan att informera och granska har i stort sett hållit. Dessutom har det gjorts med en fungerande etisk kompass. På många sätt är det en homogen yrkeskår i bedömningarna, även om det här och var finns olika åsikter. Myndigheterna får också godkänt, även om det

gnisslar här och var, vilket inte är orimligt med tanke på att man har olika roller i kriskommunikationen.

Försöker vi jämföra journalistkollektivet med allmänhetens bedömningar av medier och myndigheter är resultaten inte väsensskilda, även om befolkningen i stort verkar sätta myndighetsförtroendet före medie-förtroendet (Kantar, 2020). På liknande sätt som journalisterna har också allmänheten en bild av en alarmistisk medierapportering, om än på en något högre nivå (se Bohlins, Bergmans och Brounéus kapitel). Allmänheten verkar dock inte lika tydligt uppfatta att myndigheterna kommer med olika besked.

Även om vi ska vara lite försiktiga med jämförelserna eftersom de inte har exakt samma frågeformuleringar liknar jämförelserna i allt väsentligt tidigare forskning, där journalister är mer villiga än allmänheten att ge journalistiken ett bättre betyg (Ghersetti & Johansson, 2018). Förklaringar kan givetvis handla om grupp tänkande, dvs att man är lojal med den egna verksamheten. Men det kan också handla om att man faktiskt känner till villkoren för hur arbetet går till, dess förutsättningar och begränsningar. På kontot över yrkesideal kan vi nog också lägga en mer kritisk myndighetsbild hos journalister jämfört med allmänheten.

Men vad är det vi ser? Resultaten visar, strax innan den andra vågen av pandemin slog till, att de institutioner som ska informera och granska klarat stress-testet, åtminstone är det journalisternas bedömning. Verksamheten har fungerat bra, till och med mycket bra. Coronarapporteringen var i journalisternas ögon inget journalistiskt haveri och även myndigheternas kriskommunikation sköttes i stort sett bra. Frågan

man måste ställa sig är om dessa åsikter ger uttryck för en rimlig bedömning eller om det handlar om skygglappar, att vi inte ser de brister som faktiskt finns. Kanske hade svaren också blivit annorlunda om vi ställt frågorna i början på 2021, när den andra vågen av pandemin rullade ut över Sverige.

Referenser

- Andersson, Ulrika (2021). *Technical Report Journalist Panel 14 – 2020*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Ghersetti, Marina & Johansson, Bengt (2018). Behöver vi verkligen veta allt? Krisjournalistik och etik i samband med Stockholmsattentatet. I Bengt Johansson & Lars Truedson (red), ”Allt tyder på ett terror-dåd” – *Stockholmsattentatet i medier och opinion*, (s. 60–19). Stockholm: Institutet för mediestudier.
- Kantar (2020). Rapport om förtroende, oro och beteende under coronakrisen, December. https://www.msb.se/siteassets/dokument/aktuellt/pagaendehandelser-och-insats/coronaviruset---covid-19/resultat-fran-kantar-sifos-undersokningar/december-2020/1544449-msb_rapport-coronaundersokning_210110.pdf
- Löfgren-Nilsson, M. & Örnebring, H. (2016). Journalism Under Threat: Intimidation and harassment of Swedish journalists. *Journalism Practice* 10(7): 880–890.

Appendix

Journalistpanelen

Journalistpanelen (J-panelen) är en webbpanel som drivs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet (JMG). Panelen består av yrkesverksamma svenska journalister och är inte slumpmässigt rekryterad. Tidigare studier har visat stor överensstämmelse i resultat mellan J-panelen och de undersökningar som görs via Journalistförbundets medlemsregister (Löfgren-Nilsson & Örnebring, 2016) Den 14:e panelvågen låg i fält mellan 16 november och 21 december 2020. Enkäten skickades ut till 1310 respondenter av vilka 851 svarade. Det innebär en svarsfrekvens på 65 procent (Andersson, 2021).